

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

650

HAIBA NA MICHEZO

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2008

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka kila sehemu **B** and **C**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B** na **C** zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

1. Eleza maana ya “utamaduni wa michezo” na eleza nafasi yake katika kukuza mshikamano wa kitaifa.

Utamaduni wa michezo ni jumla ya mila, desturi, kanuni na tabia zinazohusiana na ushiriki wa jamii katika michezo. Hii inahusisha namna jamii inavyoheshimu, kushiriki, na kuendeleza michezo kama sehemu ya maisha ya kila siku. Utamaduni huu hujengwa kupitia kushirikiana katika mazoezi, mashindano na kusherehekea mafanikio ya michezo.

Nafasi ya utamaduni wa michezo katika mshikamano wa kitaifa ni kubwa kwa sababu unawaunganisha watu wa makabila, dini, na tabaka mbalimbali. Wanaposhiriki pamoja katika michezo, watu hujenga urafiki, mshirikiano na mshikamano unaozidi kupunguza tofauti zilizopo kijamii.

Aidha, michezo kama sehemu ya utamaduni hutoa nafasi ya kusherehekea mafanikio ya kitaifa, mfano timu ya taifa inaposhinda. Hii huamsha hisia za uzalendo na mshikamano wa kitaifa kwani kila mtu hujisikia sehemu ya mafanikio hayo.

2. Eleza tofauti za msingi kati ya michezo ya burudani na michezo ya kitaaluma.

Michezo ya burudani ni ile inayochezwa kwa lengo la kujifurahisha, kuimarisha afya, na kupunguza msongo wa mawazo bila malengo makubwa ya kiushindani. Michezo hii mara nyingi hushirikisha watu wa makundi mbalimbali kwa hiari na haina masharti makali ya kiufundi au kisheria.

Michezo ya kitaaluma kwa upande mwingine ni ile inayochezwa kwa masharti ya kitaalamu na yenye mashindano rasmi. Wanamichezo wanaoshiriki hupata mafunzo ya kitaalamu na mara nyingi hulipwa kwa ushiriki wao. Michezo hii huendeshwa chini ya kanuni na taasisi rasmi zinazotambuliwa kitaifa na kimataifa.

3. Jadili athari za teknolojia katika kuboresha au kuharibu michezo ya kisasa.

Teknolojia imeboresha michezo ya kisasa kwa kuleta vifaa vya kisasa vya mazoezi vinavyosaidia kuongeza ufanisi wa wanamichezo. Pia, matumizi ya teknolojia kama VAR katika soka yameongeza haki na uwazi katika maamuzi ya michezo.

Hata hivyo, teknolojia imeharibu michezo kwa upande wa matumizi mabaya ya dawa za kuongeza nguvu zinazotengenezwa kisayansi, jambo linaloathiri uadilifu wa michezo. Pia, matumizi ya teknolojia za matangazo na mitandao huibua changamoto za kimaadili kwa wanamichezo.

4. Eleza umuhimu wa mazoezi ya mara kwa mara katika kuboresha afya ya mwili na akili ya mwanadamu.

Mazoezi ya mara kwa mara huimarisha afya ya mwili kwa kuongeza mzunguko wa damu na kupunguza uwezekano wa kupata magonjwa ya moyo, kisukari na shinikizo la damu.

Aidha, mazoezi husaidia kupunguza uzito na kuweka mwili katika hali nzuri ya kiafya. Mazoezi huimarisha misuli na mifupa na hivyo kumfanya mtu awe na uimara zaidi wa kimwili.

Kwa upande wa akili, mazoezi hupunguza msongo wa mawazo na huchochea utoaji wa homoni za furaha. Hali hii huboresha ustawi wa akili na uwezo wa kufikiria.

5. Changanua nafasi ya michezo ya shule za sekondari katika kugundua na kukuza vipaji vya vijana.

Michezo ya shule za sekondari hutoa fursa kwa wanafunzi wengi kushiriki, hali inayoweza kugundulika kwa vipaji vipya. Shule hufanya mashindano ya ndani na ya kati ya shule ambayo huwapa vijana nafasi ya kuonesha uwezo wao.

Vipaji vinapogunduliwa, shule hutoa msaada kwa wanafunzi hao kupitia walimu wa michezo na mafunzo maalum. Hii husaidia kukuza vipaji hivyo na kuandaa wanamichezo wa baadaye wa taifa.

Shule pia huwatambulisha vijana wenye vipaji kwa vilabu vikubwa vya michezo, hatua inayowasaidia kupiga hatua katika taaluma za michezo kitaifa na kimataifa.

6. Eleza jinsi michezo inavyoweza kutumika kama nyenzo ya kuimarisha mshirikiano wa kijamii mashuleni.

Michezo shuleni huwafanya wanafunzi kushirikiana kwa pamoja bila kujali tofauti zao za kabila, dini au uwezo wa kifedha. Ushirikiano huu hujenga mshikamano na urafiki miongoni mwa wanafunzi.

Michezo pia hufundisha nidhamu na heshima kwa wachezaji wenzao na wa timu pinzani. Nidhamu hii huwajenga wanafunzi kuwa raia bora katika jamii.

Zaidi ya hayo, michezo shuleni huimarisha mshirikiano kati ya walimu na wanafunzi kwa kuwa wanashirikiana katika maandalizi na mashindano ya michezo.

7. Tathmini nafasi ya michezo katika kuendeleza mshikamano wa kikabila.

Michezo hutoa fursa kwa watu wa makabila mbalimbali kukutana na kushirikiana. Wakati wanapocheza pamoja, tofauti za kikabila hupungua na mshikamano huzidi kuimarika.

Aidha, michezo hufundisha mshikamano kupitia mashindano yanayowakutanisha watu kutoka maeneo tofauti. Ushirikiano huu husaidia kupunguza chuki na migongano ya kikabila.

Kwa kuwa michezo hujikita katika kushirikiana na kushindana kwa haki, inakuwa nyenzo bora ya kuondoa dhana potofu dhidi ya makabila mengine.

8. Eleza athari za utandawazi kwa maendeleo ya michezo nchini Tanzania.

Utandawazi umesaidia michezo ya Tanzania kwa kufungua fursa za kushiriki katika mashindano ya kimataifa. Hii huwapa wanamichezo wetu nafasi ya kupata uzoefu na kukuza uwezo wao.

Utandawazi pia umechangia uhamishaji wa teknolojia mpya za mafunzo na vifaa vya michezo vinavyoboresha mafunzo ya wanamichezo.

Hata hivyo, utandawazi umesababisha changamoto za upotevu wa vipaji pale wanamichezo wanapohamia nchi nyingine badala ya kubaki na kuendeleza michezo ndani ya Tanzania.

9. Jadili nafasi ya wanawake katika uongozi wa michezo na changamoto wanazokumbana nazo.

Wanawake wana nafasi kubwa katika uongozi wa michezo kwani wanaweza kushika nafasi za ukochoa, uamuzi na utawala wa mashirikisho ya michezo. Ushiriki wao huleta usawa wa kijinsia na mawazo mapya katika sekta ya michezo.

Hata hivyo, wanawake wanakabiliwa na changamoto za mila na desturi zinazowapunguza nafasi ya kushiriki kikamilifu katika uongozi wa michezo. Mara nyingi wanabaguliwa kutokana na dhana kwamba michezo ni ya wanaume.

Pia, wanawake hukabiliwa na changamoto za rasilimali chache na ukosefu wa uungwaji mkono wa kijamii, jambo linalozuia ushiriki wao kikamilifu katika uongozi wa michezo.

10. Eleza mchango wa michezo katika kukuza amani na mshikamano wa kitaifa.

Michezo huleta watu pamoja bila kujali tofauti zao, hivyo kujenga mshikamano na mshirikiano wa kitaifa. Mashindano ya michezo ya kitaifa na kimataifa huamsha uzalendo na kuimarisha mshikamano.

Kupitia michezo, vijana hujifunza kuishi kwa nidhamu na kuheshimiana, hali inayochangia amani katika jamii.

Aidha, michezo hupunguza migogoro kwa kuwa hushughulisha vijana na kuwapatia fursa za kujishughulisha badala ya kujiingiza kwenye vitendo vya uvunjifu wa amani.

11. Changanua nafasi ya michezo katika kupunguza tatizo la ajira miongoni mwa vijana.

Michezo hutoa ajira za moja kwa moja kwa vijana kupitia taaluma ya uchezaji ambapo wanamichezo wanaweza kulipwa mishahara na posho. Vijana wenye vipaji maalum hupata nafasi za kucheza katika vilabu vya ndani na vya kimataifa na kujipatia kipato.

Michezo pia huunda fursa za ajira zisizo za moja kwa moja kama vile ukochoa, uamuzi, mafunzo ya mazoezi, na huduma za afya ya michezo. Vijana wanaweza kujiajiri katika maeneo haya na kupata kipato cha uhakika.

Vilevile, michezo huchangia kukuza utalii na biashara zinazohusiana kama vile uuzaji wa jezi, vifaa vya michezo na tiketi za kuingilia viwanjani. Hali hii inazalisha ajira nyingi kwa vijana wa ngazi tofauti.

Zaidi, kupitia michezo vijana hujipatia umaarufu na kutumia nafasi hiyo kama jukwaa la biashara, matangazo au shughuli nyingine za kimaendeleo zinazowaingizia kipato.

12. Eleza mchango wa michezo katika kuimarisha uhusiano wa kimataifa.

Michezo hutumika kama nyenzo ya kidiplomasia kwa kuzikutanisha nchi mbalimbali kupitia mashindano ya kimataifa kama Kombe la Dunia na Olimpiki. Ushirikiano huu huimarisha uhusiano kati ya mataifa.

Michezo hutoa fursa ya kubadilishana maarifa na teknolojia kati ya mataifa. Wataalamu wa michezo, makocha na wanamichezo husafiri kutoka nchi moja hadi nyingine na kuongeza ushirikiano.

Kupitia michezo, nchi hujulikana kimataifa na kujenga taswira chanya. Ushirikiano huu huimarisha amani na mshikamano wa kimataifa kwa kuwa michezo hupunguza tofauti za kisiasa na kijamii.

Aidha, michezo huleta mashirikiano ya kibiashara baina ya nchi kupitia matangazo, udhamini, na uwekezaji katika sekta ya michezo.

13. Tathmini nafasi ya serikali katika kuendeleza michezo ya shule za sekondari.

Serikali ina nafasi ya kuhakikisha upatikanaji wa miundombinu bora ya michezo mashuleni. Hii ni pamoja na kujenga viwanja, kutoa vifaa vya michezo na kuweka walimu wa michezo.

Serikali hutunga sera na mitaala ya michezo ambayo inalenga kukuza ushiriki wa wanafunzi katika michezo. Kupitia sera hizi, michezo hufundishwa rasmi na kuthaminiwa kama sehemu ya elimu.

Serikali pia hufadhili mashindano ya shule kwa ngazi za wilaya, mikoa na taifa. Hii huchochea maendeleo ya michezo mashuleni na kugundua vipaji vya vijana.

Aidha, serikali hutengeneza programu za mafunzo na ajira kwa walimu wa michezo, jambo linaloongeza ubora wa ufundishaji na maendeleo ya vipaji mashuleni.

14. Jadili athari za michezo kwa maendeleo ya uchumi wa taifa.

Michezo huongeza mapato ya serikali kupitia kodi zinazotokana na viingilio vya mashindano, matangazo na udhamini wa kampuni. Hii inakuwa chanzo cha mapato ya taifa.

Michezo huchochea utalii, kwa mfano, mashindano makubwa huwaleta watalii kutoka mataifa mbalimbali. Utalii huu huongeza mapato kupitia hoteli, usafiri na biashara nyingine.

Sekta ya michezo hutoa ajira kwa maelfu ya vijana na hivyo kupunguza tatizo la ukosefu wa ajira na kuongeza pato la taifa.

Pia, michezo huimarisha sekta ya biashara kwa kuongeza mauzo ya bidhaa zinazohusiana na michezo kama jezi, viatu na vifaa vya michezo.

15. Eleza nafasi ya michezo katika kupunguza vitendo vya uhalifu miongoni mwa vijana.

Michezo huwapatia vijana shughuli mbadala za kujihusisha nazo badala ya kujiingiza katika vitendo vya kihalifu. Vijana wanaposhirikishwa kikamilifu katika michezo, wanakuwa na muda mdogo wa kufanya uhalifu.

Michezo hufundisha nidhamu, heshima na mshikamano wa kijamii. Mafunzo haya ya kitabia huwasaidia vijana kuepuka uhalifu na kuishi maisha yenye maadili bora.

Kupitia michezo, vijana hupata fursa za kipato na ajira ambazo huondoa vishawishi vya kujiingiza kwenye uhalifu kutokana na ukosefu wa shughuli za kujiletea kipato.

Aidha, michezo hutoa fursa ya ushauri nasaha kupitia walimu wa michezo na viongozi, jambo linalosaidia kupunguza mienendo mibaya ya vijana.

16. Changanua changamoto zinazokabili michezo ya wanawake nchini Tanzania.

Wanawake hukumbana na changamoto za kijamii na kitamaduni zinazowapunguza nafasi ya kushiriki michezo. Jamii mara nyingi huona michezo kama shughuli ya wanaume.

Vifaa vya michezo na miundombinu vinavyotolewa mara nyingi havizingatii mahitaji ya wanawake, hali inayopunguza ufanisi wao.

Pia, wanawake hukosa udhamini wa kutosha na msaada wa kifedha kutoka mashirika na taasisi, jambo linalozuia maendeleo yao katika michezo.

Wanawake hukabiliwa na changamoto ya kupata nafasi ndogo za uongozi katika vyama vya michezo, hivyo kukosa ushawishi wa kufanya maamuzi ya kimkakati.

17. Jadili nafasi ya vyombo vya habari katika kukuza michezo nchini.

Vyombo vya habari hutangaza michezo kupitia televisheni, radio, na magazeti, hivyo kuongeza mwamko wa wananchi kushiriki na kuunga mkono michezo.

Macho ya umma huwalenga wanamichezo kupitia matangazo ya vyombo vya habari, jambo linalowapa umaarufu na fursa ya kupata udhamini.

Vyombo vya habari hufanya kazi ya kuelimisha jamii kuhusu kanuni na faida za michezo, hivyo kuchochea ushiriki wa watu wengi.

Aidha, vyombo vya habari huchochea uwajibikaji wa viongozi wa michezo kwa kuibua changamoto na matatizo yanayokwamisha maendeleo ya michezo.

18. Tathmini mchango wa mashindano ya kimataifa kwa maendeleo ya michezo nchini Tanzania.

Mashindano ya kimataifa huleta uzoefu kwa wanamichezo wa Tanzania wanaposhindana na wachezaji bora kutoka mataifa mengine. Hii huboresha viwango vyao vya uchezaji.

Mashindano haya huwapa wanamichezo nafasi ya kuonekana kimataifa na kupata mikataba ya kitaalamu katika vilabu vya nje. Hali hii huendeleza vipaji vya ndani.

Kupitia mashindano ya kimataifa, taifa hupata heshima na kujulikana zaidi duniani. Hii huimarisha taswira ya nchi na kuamsha uzalendo kwa wananchi.

Aidha, mashindano ya kimataifa huchochea uwekezaji na udhamini wa sekta ya michezo nchini Tanzania, jambo linalosaidia kukuza miundombinu na programu za michezo.